

Żywot i twórczość Platona

Autor tekstu: Michał Piotrowski

Imię Platona jest bardzo dobrze znane wśród członków najróżniejszych instytucji edukacyjnych, a także pośród zwykłych ludzi, którzy szkoły ukończyli dość dawno. Jednakże przy próbie indagacji o bardziej dokładne informacje o jego filozofii, zazwyczaj natrafia się na ścianę milczenia. Cóż, trudno nie przyznać racji stwierdzeniu, iż postać Sokratesa — nauczyciela filozofa — do dziś jest o wiele bardziej „medialna”. Platona postrzega się jako nudnego akademika, natomiast jego mistrza jak protoplastę Che Guevary (zarówno pod względem charyzmy, jak i smutnego końca).

Taki stan rzeczy zupełnie nie koresponduje ze znaczeniem, jakie wywarli oni na filozofię. Oczywiście Sokratesowi trudno odmówić należnego miejsca na piedestale, jednakże to właśnie jego uczeń stworzył całkowicie pewne (gdyż ugruntowane przez pisma) podstawy filozofii europejskiej. Co ciekawe, Platon nie jest imieniem filozofa, ale jego przydomkiem. Podobno nasz myśliciel był doskonałym zapaśnikiem, co właśnie spowodowało nadanie mu takiego, a nie innego przydomku. Otóż w Grecie słowo *platos* oznacza „szeroki”, ale nie tylko w sensie fizycznym, ale także abstrakcyjnym, tzn. rozległy, obszerny. Oddajmy głos Diogenesowi Laertiosowi: *„Ćwiczenia gimnastyczne odbywał pod kierunkiem **Aristona z Agros** i u niego nadano mu imię Platon, z powodu masywnej budowy ciała; choć poprzednio nazywał się po dziadku **Aristokles**, jak to podaje **Aleksander** w „Sukcesji filozofów”. Inni zaś twierdzą, że imię Platon wywodzi się z obfitującego w słowa stylu filozofa, albo też, jak mówi **Neantes**, z szerokości jego czoła.” [1]*

Oczywiście przydomek nie określał jeszcze przyszłości Platona. Natomiast z pewnością wpływało na nią pochodzenie filozofa, ba!, był on niemal z góry skazany na karierę polityczną. Tym samym bardzo oddalił się od poglądów Sokratesa, choć nie należy się temu dziwić — wszak „najmądrzejszy człowiek” wywodził się z niskiego stanu, gdzie działalność polityczna nie była wysoko ceniona. Platon stanowił całkowite przeciwieństwo sofistów (wielu z nich nie szczyliło się szlacheckim pochodzeniem), a tym samym nic dziwnego, iż w swoich poglądach tak bardzo mocno podkreślał znaczenie doskonalenia człowieka. Wszak greckie słowo *aristoi*, oznacza „najwyższy, najlepszy”, co miało dosadnie określać pozycję wysoko urodzonych w strukturze społecznej. Filozof urodził się i zmarł w Atenach, przeżył w sumie 80 lat, a jego życie zawierało się pomiędzy 427 a 347 rokiem p.n.e. Rodzice Platona pochodzili z rodów arystokratycznych, chlubili się koneksjami rodzinnymi z dawnym królem Kodrosem (ze strony ojca Aristona) i pokrewieństwem z Solonem (ze strony matki Periktiony).

Formacja filozoficzno-naukowa Platona była naprawdę różnorodna, co sprawiło, iż jego system posiada naprawdę synkretyczny charakter. Arystoteles pisał: *„[...] po tych filozofach, o których mówiliśmy, pojawił się system Platona, pod wieloma względami zgodny z [doktryną pitagorejską](#), ale poza tym oryginalny i odmienny od filozofii italskiej”.* [2] Nie były obce filozofowi również bardziej odległe ideologie — z pewnością odwiedził Italię, aby zdobywać wiedzę szkoły Pitagorasa, a także (choć nie ma co do tego pewnych dowodów [3]) zwiedził Egipt i Cyrenę, w planach miał wyprawę do „wschodnich magów”, ale uniemożliwiły mu to toczące się w Azji wojny. [4]

Nie wiadomo, kiedy dokładnie Platon zetknął się z Sokratesem. Z pewnością nie mogło to nastąpić zbyt wcześnie — uczeni są zgodni, iż nastąpiło to mniej więcej w czasie, kiedy Platon miał lat dwadzieścia. Zakładając, że był to rok 407 p.n.e., wówczas okres styczności tych dwóch postaci można oszacować na osiem lat. Nie jest to mało, choć akurat o tym jak wielki był wpływ Sokratesa możemy tylko domniemywać, wszak nie posiadamy jakichkolwiek dzieł jego autorstwa. O wiele łatwiej przychodzi nam konfrontacja Platona z Arystotelesem, który pozostawił po sobie komplet dzieł, z których można bardzo jasno wyczytać różnice pomiędzy uczniem, a nauczycielem.

Nie dane jest jednakże Platonowi zrobić kariery w polityce, wręcz przeciwnie, był świadkiem powolnej jej degrengolady (rządy tyranów — [Kritiasza](#) i Charmidesa, którzy byli jego krewniakami, zakończone w 403 roku p.n.e.), która w jego oczach zakończyła się ostatecznie skazaniem Sokratesa na śmierć. Tym samym postanowił usunąć się w cień i skoncentrować na zdobywaniu wiedzy i filozofowaniu. Pisał zresztą o tym: *„Gdy patrzyłem na*

to wszystko i na ludzi odgrywających rolę w polityce, i na prawa, i na obyczaje, im więcej to rozpatrywałem i posuwałem się w latach, tym trudniejszą wydawało mi się rzeczą, abym mógł we właściwy sposób zająć się polityką." [5] By uniknąć ewentualnych przykrości opuścił Ateny i udał się do Euklidesa z Megary. Nie zabawił tam długo, a tym samym rozpoczął okres wędrówki, który zaprowadził go do Italii, gdzie poznał Dionizosa (tyrana Sycylii). Starania o wprowadzenie w życie ideału króla-filozofa nie powiodły się, a sam Platon omal nie przypłacił tychże prób (kilkakrotnych) śmiercią. [6]

Pewnym jest, iż około roku 386 p.n.e. filozof pojawił się w swym rodzinnym mieście, gdzie założył własną szkołę filozoficzną. Nazwa Akademia wzięła swój początek od imienia herosa *Akademosa*, którego to mianem nazwano gaj, w pobliżu którego znajdował się gmach szkoły. Dialog *Menon* uważa się za pierwszy „manifest programowy” Platona. Od tej pory życie filozofa toczyło się bez większych niespodzianek (z wyjątkiem kolejnych wypraw na Sycylię). Do końca życia zarządzał swoją szkołą, która miała przetrwać aż do VI w. n.e. i stać się świadectwem potęgi myśli starożytnej.

Jakby chcąc wyrównać niedostatek w piśmiennictwie filozoficznym (spadek po Sokratesie), Platon tworzył dużo, a także wciąż wprowadzał do swych rozważań nowe poprawki. Jak pisze Tatarkiewicz: „[...] przed samą śmiercią poprawiał napisaną przed wielu lat dziesiątkami I księgę *Państwa*” [7]. Ostatecznej typologii i systematyki dokonał gramatyk Trazylos, który żył w Rzymie za czasów cesarza Tyberiusza. Podzielił on spuściznę po filozofie na dziewięć tetralogii, który to podział został przyjęty i obowiązuje do tej pory. Oto one (z zaznaczeniem tych dzieł, które są uważane przez Tatarkiewicza za kluczowe):

1. **Eutyfron**, **Obrona Sokratesa**, Kriton, **Fedon**
2. **Kratylos**, **Teajtet**, **Sofista**, Polityk
3. **Parmenides**, **Fileb**, **Uczta**, **Fajdros**
4. Alkibiades I, Alkibiades II, Hipparch, Rywale
5. Teages, **Charmides**, **Laches**, **Lizys**
6. **Eutydem**, **Protagoras**, **Gorgiasz**, **Menon**
7. **Hippiasz Większy**, **Hippiasz Mniejszy**, **Ion**, Meneksenos
8. Klejtofon, **Państwo**, **Timajos**, **Kritiasz**
9. Minos, **Prawa**, Epinomis, Listy

Większość z powyższych tytułów ma charakter dialogów, który był najbardziej lubianą przez myśliciela formą pisarską. Z pewnością jest ona również najbardziej obrazową metodą przedstawiania myśli filozoficznej, która dominowała w ówczesnych czasach i stanowiła wyraz platońskiej (może bardziej sokratejskiej) dialektyki. Nie bez znaczenia jest także poetycki ich wymiar — można spokojnie czytać dzieła Platona jak doskonale przejawy sztuki pisarskiej, tworzące niepowtarzalny nastrój. Idee nie są wyrażone wprost, bogactwo dygresji i prawdziwych „smaczków” jest przeogromne.

Dialogi nie tworzą jasno wyłożonej teorii stworzonej przez Platona. Pomijając już fakt, iż niekiedy idee nie są podane na tacy, również układ dzieł i ich tematyka nie ułatwiają nam zadania. Tatarkiewicz postuluje, aby podzielić prace filozofa na trzy grupy:

1. dialogi wczesne — na ich właśnie podstawie buduje się najczęściej rekonstrukcje poglądów Sokratesa, albowiem taki właśnie mają one charakter. Nie tworzą one nawet założeń systemu platońskiego — w swej wymowie są skierowane na obalenie błędnych założeń, co najczęściej objawia się dyskredytowaniem sofistów. Do tego typu można zaliczyć *Eutyfrona*, *Lachesa*, *Charmidesa*, *I księgę Państwa*, *Protagorasa*, *Gorgiasza*, a także *Obronę Sokratesa*.

2. dialogi okresu średniego — pojawia się w nich początek systemu Platona. Konstruktywistyczne twierdzenia o ideach, najbardziej dojrzała forma literacka, a także pewne mistyczne zabarwienie są charakterystyczne dla tychże dzieł. Łącznikiem z poprzednimi są dialogi *Menon* i *Kratylos*. Natomiast za całkowicie adekwatne do powyższego opisu można uznać *Fajdrosa*, *Ucztę*, *Fedona*, *Teajteta* i pozostałe części *Państwa*.

3. dialogi okresu późnego — zamykają rozwój filozoficzny myśliciela. Ich cechą wspólną jest pewne „złagodzenie” obranego wcześniej kursu (zwłaszcza w filozofii polityki), następuje przesunięcie postaci Sokratesa (nie wyraża już poglądów swego ucznia, z wyjątkiem *Fileba*), a także zmiana w używanym języku. Do tychże dialogów zalicza się *Parmenidesa*, *Sofistę*, *Polityka*, *Fileba*, *Timajosa*, *Kritiasza* oraz *Prawa*.

Należy wspomnieć, o trudnościach, jakie napotykają badacze i tłumacze Platona. Otóż istnieją dość poważne podejrzenia, co do autentyczności niektórych wymienionych powyżej

tytułów, tzn. czy ich autorem z całą pewnością jest Platon. Otóż podobno takie tytuły, jak: „Hipparch”, „Taeges”, „Epinomis”, „Rywale”, a także niektóre listy, miały być dziełami autorstwa uczniów filozofa, pod którymi ten łaskawie się podpisał. Nie jest to jednakże jednoznaczne, a stosowane metody porównawcze nie mogą do końca sprostać temu zadaniu.

[8]

Zupełnie nową dziedziną w interpretacji twórczości Platona jest koncepcja „nauk niepisanych”. Nie można jej znaleźć u Tatarkiewicza, również pozostałe popularne opracowania historii filozofii milczą na ten temat. Wyłamuje się z tego schematu Giovanni Reale, który w swoim *opus magnum* wskazuje na istnienie drugiej warstwy znaczeniowej w myśli platońskiej. W zasadzie już sam życiorys myśliciela powinien dać każdemu do myślenia - nauczyciel rozmawiający z *daimonem*, uczeń podróżujący po starożytnym Egipcie wręcz emanującym aurą mistycyzmu i tajemniczości, znajomość pitagoreizmu (tej „masonerii” ówczesnych czasów), a efekt? Pięknie i skrupulatnie zebrane dzieła, których nie powstydziliby się sam Linneusz w swoim systematyzującym szale. Czy to aby wszystko?

Włoski historyk filozofii podążył właśnie tym tropem. Zaskakująco wiele miejsca poświęca rozwinięciu tej teorii, której kamień węgielny upatruje w stwierdzeniu z *Listu VII*: „*Nie ma też żadnej mojej rozprawy omawiającej te zagadnienia i z pewnością nigdy nie będzie. Nie są to bowiem rzeczy dające się ująć w słowa, tak jak wiadomości z zakresu innych nauk, ale z długotrwałego obcowania z przedmiotem, na mocy zżycia się z nim, nagle, jakby pod wpływem przebiegającej iskry, zapala się w duszy światło i płonie już odtąd samo siebie podsycając*”. **[9]**

Nie jest to miejsce na szersze opracowanie tegoż zagadnienia, jednakże „idealistyczno-objektywistyczny” paradygmat interpretacji Platona powinien zostać choć trochę nadszarpnięty — literalne odczytywanie twórczości filozofa niekoniecznie musi iść w parze z prawdą. Oczywiście próba wywołania światowej rewolucji w imię puryzmu interpretacyjnego jest walką z wiatrakami. Nie uzasadnia to jednakże braku wiedzy ze strony tych, dla których dzieła Platona zawsze wydawały się „niedopowiedziane do końca”. Więcej informacji w tej dziedzinie muszą jednakże poszukać sami... **[10]**

Przypisy:

[1] Diogenes Laertios, „Żywoty i poglądy słynnych filozofów”, III, s. 161-167, Biblioteka Klasyków Filozofii, PWN, Warszawa 1968.

[2] Arystoteles, „Metafizyka t.1”, I, A6; Redakcja Wydawnictw KUL, Lublin 1996.

[3] W *Timajosie* Platon z wielką dość szczegółowością opisuje Egipt, a także [legendę o Atlantydzie](#). Na ile jest to relacja „z pierwszej ręki”, a na ile zwykła narracja trwają wciąż wśród historyków spory. Por. Fryderick Copleston, „Historia filozofii”, t.1, s. 124, Instytut Wydawniczy PAX, Warszawa 2004.

[4] Diogenes Laertios, „Żywoty i poglądy słynnych filozofów”, III, s. 161-167, Biblioteka Klasyków Filozofii, PWN, Warszawa 1968.

[5] Platon, „List VII”.

[6] Więcej na ten temat można znaleźć w dokumencie o filozofii politycznej Platona.

[7] Władysław Tatarkiewicz, „Historia filozofii t.1”, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2002, s. 84.

[8] Fryderick Copleston, „Historia filozofii”, t.1, s. 129, Instytut Wydawniczy PAX, Warszawa 2004.

[9] Platon, „List VII”.

[10] Ogólny zarys koncepcji „nauk niepisanych” można odnaleźć na stronie [Cyberfilozofia](#) Marcina Sieńko. Z kolei próbę systematycznej implementacji tej myśli podjął Giovanni Reale: G. Reale, „Myśl starożytna”, s. 158-173, Wydawnictwo KUL, Lublin 2003.

Michał Piotrowski

Student politologii Uniwersytetu Warszawskiego; brał udział w olimpiadzie filozoficznej, finalista ogólnopolskiej Olimpiady Wiedzy o UE; pochodzi z Leszna Wielkopolskiego. Członek Polskiego Stowarzyszenia Racjonalistów.

[Pokaż inne teksty autora](#)

(Publikacja: 29-03-2005)

[Oryginał.](http://www.racjonalista.pl/kk.php/s,4054) (<http://www.racjonalista.pl/kk.php/s,4054>)

Contents Copyright © 2000-2008 by Mariusz Agnosiewicz
Programming Copyright © 2001-2008 Michał Przech

Autorem tej witryny jest Michał Przech, zwany niżej Autorem.
Właścicielem witryny są Mariusz Agnosiewicz oraz Autor.

Żadna część niniejszych opracowań nie może być wykorzystywana w celach komercyjnych, bez uprzedniej pisemnej zgody Właściciela, który zastrzega sobie niniejszym wszelkie prawa, przewidziane w przepisach szczególnych, oraz zgodnie z prawem cywilnym i handlowym, w szczególności z tytułu praw autorskich, wynalazczych, znaków towarowych do tej witryny i jakiegokolwiek ich części.

Wszystkie strony tego serwisu, wliczając w to strukturę podkatalogów, skrypty JavaScript oraz inne programy komputerowe, zostały wytworzone i są administrowane przez Autora. Stanowią one wyłączną własność Właściciela. Właściciel zastrzega sobie prawo do okresowych modyfikacji zawartości tej witryny oraz opisu niniejszych Praw Autorskich bez uprzedniego powiadomienia. Jeżeli nie akceptujesz tej polityki możesz nie odwiedzać tej witryny i nie korzystać z jej zasobów.

Informacje zawarte na tej witrynie przeznaczone są do użytku prywatnego osób odwiedzających te strony. Można je pobierać, drukować i przeglądać jedynie w celach informacyjnych, bez czerpania z tego tytułu korzyści finansowych lub pobierania wynagrodzenia w dowolnej formie. Modyfikacja zawartości stron oraz skryptów jest zabroniona. Niniejszym udziela się zgody na swobodne kopiowanie dokumentów serwisu Racjonalista.pl tak w formie elektronicznej, jak i drukowanej, w celach innych niż handlowe, z zachowaniem tej informacji.

Plik PDF, który czytasz, może być rozpowszechniany jedynie w formie oryginalnej, w jakiej występuje na witrynie. **Plik ten nie może być traktowany jako oficjalna lub oryginalna wersja tekstu, jaki zawiera.**

Treść tego zapisu stosuje się do wersji zarówno polsko jak i angielskojęzycznych serwisu pod domenami Racjonalista.pl, TheRationalist.eu.org oraz Neutrum.eu.org.

Wszelkie pytania prosimy kierować do redakcja@racjonalista.pl